

منتخب المسائل
فى الحجّ و العمرة

مطابق با فتاوى حضرت آيت الله العظمى

آقاى حاج سيد يوسف

مدنى تبريزى

مدظله العالى

شناسنامه کتاب

عنوان:.....منتخب المسائل فی الحج والعمرة

مطابق با فتاوی حضرت آیت الله العظمی مدنی تبریزی مد ظله العالی

ناشر:.....دفتر معظّم له

چاپ:.....اول

تعداد:.....۵۰۰۰ جلد

قیمت:.....۲۵۰ تومان

تاریخ چاپ:.....۱۴۲۸هـ ق برابر ۱۳۸۶هـ ش

چاپخانه:.....دانش

مرکز پخش:.....دفتر معظّم له

تلفن:.....۷۷۴۹۸۹۸ و ۷۷۴۴۱۲۰؛ ۰۲۵۱

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

□ سؤال ۱- فرموده اید افراد پیر و ضعیف و بیمار که نمی‌توانند در مسجد الحرام از طبقه اول طواف کنند از ویلچر استفاده نموده؛ از طبقه دوم طواف بجای می‌آورند آیا در این فرض جایز است نماز طواف را نیز در طبقه دوم بخوانند؟

■ جواب- در صورت امکان افراد مذکور باید نماز را در پشت مقام ابراهیم بخوانند و الا نماز در طبقه دوم اشکال ندارد و لکن این افراد باید نایب هم بگیرند که طواف را از حد معین بجا بیاورند و نماز طواف را نیز در پشت مقام ابراهیم بخوانند و احتیاطاً نایب، طواف و نماز طواف را بعد از به جا آوردن منوب عنه بجا آورد و طواف و نماز همزمان مشکل است.

□ سؤال ۲- فرموده اید افرادی که بچه های کوچک را مُحرم می کنند، باید آنان را طواف بدهند؛ لطفاً کیفیت طواف آنان را بیان فرمائید؟

■ جواب- در حال طواف باید بچه را طوری طواف بدهند که سمت چپ بچه به طرف کعبه باشد.

□ سؤال ۳- حاجی طواف نساء را بجا نیاورده و به وطن خود بازگشته است؛ آیا غیر از جماع می‌تواند سایر لذّات را از زوجه خود استفاده کند یا نه؟

■ جواب- در صورت امکان باید خودش طواف نساء را بجا آورد و الاّ باید نائب بگیرد و مادامی که طواف نساء را خودش یا نائبش بجا نیاورده؛ تمام لذّتها از قبیل جماع و تقبیل و نظر شهوانی حتی عقد کردن و شاهد عقد شدن، بر او حرام است .

□ سؤال ۴- حضرتعالی در طواف قائل بر توسعه هستید یا باید طواف از حدّ معین انجام گیرد؟

■ جواب- چنانچه شخص به جهت کثرت

جمعیت و ازدحام و لو در وقت خلوت نتواند از حدّ
معین طواف کند، طواف از خارج حدّ با رعایت الاقرب
فالاقرب اشکال ندارد.

□ سؤال ۵- مستحضرید که بعضی از اوقات در
حالی که حجّاج مشغول طواف هستند مأمورین، مسجد
الحرام را نظافت می کنند و در نتیجه عدّه ای از مطاف
خارج می شوند، آیا در این فرض لازم است حاجی
صبر کند و طواف را از همان نقطه بجا آورد یا نه؟

■ جواب- چنانچه فاصله زمانی زیاد نباشد موالات
به هم نمی خورد، باید صبر نماید و طواف را از همان
نقطه قطع ادامه بدهد.

□ سؤال ۶- اگر حاجی بعد از تمام شدن طواف در شماره دوره ها شک کند یا در آخر دور شک کند که دور هفتم است یا هشتم وظیفه چیست؟

□ جواب- در هر دو فرض مذکور به شک خود اعتنا نکند و طواف او صحیح است .

□ سؤال ۷- آیا ظنّ در عدد اشواط طواف واجب، حکم ظنّ در رکعات را دارد یا خیر؟

□ جواب- ظنّ در عدد اشواط طواف واجب حکم شک را دارد و حکم ظنّ در رکعات را ندارد.

□ سؤال ۸- حضرتعالی در حجّ تمتع احرام بستن

از مکه قدیم را لازم می‌دانید یا خیر؟

■ جواب - محلّ احرام بستن برای حجّ تمتع شهر مکه است؛ بنابراین احرام بستن از هتل‌ها و شهرک‌هاییکه متصل بشهر مکه است، اشکال ندارد، و لکن مستحب است از مسجد الحرام احرام بسته شود.

□ سؤال ۹ - شخصی پایش قطع شده و از پای مصنوعی استفاده می‌کند، اگر این شخص در حال طواف از روی پای مصنوعی جوراب بپوشد، آیا موجب کفاره می‌شود یا نه؟

■ جواب - علی الظاهر پوشیدن جوراب از روی پای مصنوعی موجب کفاره نمی‌باشد.

□ سؤال ۱۰- پوشیدن جوراب «واریس» در حال

احرام چه حکمی دارد؟

□ جواب- چنانچه پوشیدن جوراب «واریس» در

حال احرام ضرورت باشد، پوشیدن آن جایز و لکن

موجب کفاره است.

□ سؤال ۱۱- اشخاص پیر و ضعیف و معلول که

قدرت سعی بین صفا و مروه را ندارند، بوسیله چرخ یا

در حال حمل بر دوش شخص دیگر سعی می کنند،

اگر در حال سعی خوابشان ببرد، سعی در حال خواب

مجزی است یا خیر؟

□ جواب- سعی در حال خواب مجزی نیست .

□ سؤال ۱۲- بطوریکه استحضار دارید جمرات را توسعه داده اند و تشخیص هر کدام از جمرات برای حجّاج میسر نیست، آیا در فرض سؤال حجّاج می‌توانند به هر قسمت از جمرات را سنگ بزنند؟

■ جواب- در صورتیکه محلّ جمرات برای حجّاج مشخص نباشد، هر قسمت از جمرات را که رمی کنند اشکال ندارد و لکن آن قسمت که از محلّ جمرات خارج است باید رمی نشود .

□ سؤال ۱۳- کسانی که خوف ازدحام جمعیت را دارند و خوف دارند که در روز دوازدهم نتوانند جمرات سه گانه را رمی کنند، آیا می‌توانند شب دوازدهم رمی جمرات را انجام بدهند یا نه؟

■ جواب- زنان، پیر مردان، بیماران و کسانی که خوف از ازدحام جمعیت را دارند می‌توانند شب دوازدهم بعد از «بیتوته» در منی رمی جمرات را شبانه انجام بدهند و به مکه بروند و لازم نیست دوباره به منی برگردند .

□ سؤال ۱۴- به نظر حضرتعالی رمی جمره از طبقه بالا کفایت می‌کند یا نه؟

■ جواب- رمی جمرات باید در صورت امکان از طبقه تحتانی باشد و اگر برای زیادی جمعیت نتواند از طبقه پائین رمی کند، رمی از طبقه فوقانی مانعی ندارد.

□ سؤال ۱۵- اگر حاجی در روز عید قربان نتواند قربانی را ذبح نماید، آیا می‌تواند قبل از ذبح قربانی حلق نموده، از احرام خارج شود؟

■ جواب- در فرض سؤال اگر ذبح قربانی در روز عید ممکن نباشد، حاجی می‌تواند حلق نموده و از احرام خارج شود و در روز یازدهم یا دوازدهم، قربانی را ذبح نماید .

□ سؤال ۱۶- بطوریکه استحضار دارید اخیراً جهت ذبح قربانی چند نفر از هر کاروان نایب می‌شوند که از طرف حجج قربانی آنها را ذبح نمایند، آیا این نحوه قربانی کفایت می‌کند یا خیر؟

■ جواب- در ذبح قربانی مباشرت شرط نیست، بنابراین اگر نایب از طرف هر کدام از حجّاج قربانی کند کافی است .

□ سؤال ۱۷- به نظر حضرتعالی ذبح قربانی در شب مجزی است یا نه؟

■ جواب- به نظر اینجانب قربانی در شب مجزی نیست و فرق بین عالم و جاهل نیست.

□ سؤال ۱۸- آیا ترتیب بین رمی جمرات و قربانی و حلق و تقصیر لازم است یا نه؟

■ جواب- بنا بر احتیاط واجب ترتیب لازم است و

باید اوّل رمی انجام بگیرد، بعد قربانی و بعد از آن حلق یا تقصیر نمایند و چنانچه به این ترتیب عمل نشود اگر از روی فراموشی یا ندانستن مسئله باشد اشکال ندارد، و اگر عمدی باشد، در صورت امکان باید احتیاطاً طوری این عمل را انجام دهند که ترتیب به عمل آید.

□ سؤال ۱۹- فرموده اید بنا بر احتیاط واجب یک قسمت از سه قسمت قربانی باید به فقیر مؤمن صدقه داده شود، با توجه به اینکه پیدا کردن فقیر در منی بسیار مشکل است، وظیفه حجّاج چیست؟

■ جواب- بهتر است حجّاج قبل از تشرّف در محلّ خود از فقیر مؤمنی که می شناسد، وکالت بگیرد که در یک سوم قربانی طبق خواسته او تصرّف کند.

□ سؤال ۲۰- حضرتعالی ترتیب بین اعمال منی را

لازم می‌دانید یا نه؟

□ جواب- بنا بر احتیاط واجب در صورت امکان

ترتیب بین اعمال منی لازم است و چنانچه ذبح در روز
عید ممکن نباشد، حاجی می‌تواند بعد از رمی حلق یا
تقصیر کند و از احرام خارج شود و قربانی را در ایام
تشریق یعنی در روزهای یازدهم و دوازدهم و سیزدهم
انجام دهد .

□ سؤال ۲۱- به نظر حضرتعالی حلق در شب

مجزی است یا نه؟

ز

□ جواب- واجب است

انجام بگیرد .

□ سؤال ۲۲- فرموده اید در سفر اوّل حجّ بنا بر احتیاط واجب حاجی باید حلق نماید، اگر حاجی قبلاً به عنوان نیابت به حجّ مشرف شده باشد، آیا در این فرض نیز لازم است حلق کند یا تقصیر کافی است؟

□ جواب- علی الظاهر در فرض مرقوم حلق واجب است .

□ سؤال ۲۳- اخیراً ترمیم مو معمول شده است و کسانی که سرشان مو ندارد و طاس هستند در سرشان مو می‌کارند، اگر این افراد به حجّ مشرف شوند آیا واجب است حلق نماید یا تقصیر کافی است؟

■ جواب- در فرض سؤال اگر تشرّف به مکه
اولین سفر حاجی باشد، حلق آن مقدار از مو که در سر
شخص روئیده لازم است و لکن تراشیدن موی کاشته
بر سر واجب نیست، و اگر اصلاً مو در سر نداشته
باشد، باید تقصیر نماید.

□ سؤال ۲۴- اگر حاجی عمداً حلق را ترک کند و
به وطن مراجعت نماید، وظیفه او چیست؟

■ جواب- در صورت امکان باید به منی برگردد و
حلق کند و اعمال مترتبه بر حلق را انجام بدهد و اگر
برگشتن ممکن نباشد، باید در محلّ خود حلق نماید و
احتیاطاً موی خود را به منی بفرستد و برای بقیه اعمال
نائب بگیرد.

□ سؤال ۲۵- به نظر حضرت تعالی سوار شدن بر مرکب مسقف در شب موجب کفاره می شود یا نه؟

■ جواب- استظلال (در زیر سایه رفتن) در شب موجب کفاره نیست .

□ سؤال ۲۶- استظلال در شهر مکه و یا بعد از فرود آمدن در منزل موجب کفاره می شود یا نه؟

■ جواب- به نظر اینجانب استظلال در موارد مذکوره موجب کفاره نیست .

□ سؤال ۲۷- اگر مرد محرم به جهت مرض یا شدت سرما و گرما یا برای باران ناچار شود که در حال

پیمودن راه زیر سایه باشد یا چتر بر سر بگیرد، چه حکمی دارد؟

■ جواب- زیرسایه رفتن در موارد مذکوره در سؤال موجب کفاره است، و کفاره آن یک گوسفند است ، و لکن اگر شخص ناچار باشد معصیت نکرده است .

□ سؤال ۲۸- کسیکه قرائتش صحیح نیست، آیا می تواند نائب شود تا حج دیگری را بجا آورد یا نه؟

■ جواب- نیابت در فرض مذکور صحیح نیست.

□ سؤال ۲۹- اگر نائب بعد از پوشیدن لباس احرام و قبل از دخول به حرم فوت کند، کفایت از حج منوب

عنه می کند یا نه؟

■ جواب- در فرض سؤال حجّ نائِب کفایت از حجّ منوب عنه نمی کند .

□ سؤال ۳۰- آیا اجیر در حجّ، واجب است طبق وظیفه خود، اعمال حجّ را بجا آورد یا طبق تقلید منوب عنه؟

■ جواب- اگر نائِب به امر منوب عنه یا به وصیّت او نائِب شود، باید اعمال حجّ را مطابق تقلید منوب عنه انجام دهد و الاّ اجیر باید مطابق وظیفه خودش عمل کند، مگر اینکه اجیر شده باشد به کیفیت خاصّی؛ که در این فرض باید طوری عمل کند که مراعات وظیفه

خود و کیفیت ذکر شده بشود.

□ سؤال ۳۱- شخصی در سال استطاعت مالی برای رفتن به حجّ ثبت نام کرده و قبل از این که نوبت حجّ او برسد، فوت می‌کند؛ آیا در صورت عدم وصیت، بر ورثه واجب است برای او نایب بگیرند یا نه؟

□ جواب- در صورتی که قبلاً حجّ در ذمه او مستقر نباشد، استنباه واجب نیست .

□ سؤال ۳۲- اگر شخص غیر مستطیع اجیر شود که از طرف شخص دیگری حجّ نیابتی بجا آورد، و بعد از اجیر شدن اتفاقاً مستطیع شود آیا واجب است حجّ نیابتی را بجا آورد، یا باید حجّی را که بر خودش بعد از

اجیر شدن واجب شده بجا آورد؟

■ جواب- در مفروض سؤال؛ واجب است برای خودش حجّ بجا آورد .

□ سؤال ۳۳- شخصی به قصد نیابت به مکه آمده، بعد از احرام و قبل از طواف، مالی به او رسیده و خودش مستطیع می‌شود، تکلیف این شخص را نسبت به حجّ بیان فرمائید؟

■ جواب- در مفروض سؤال لازم است از نیابتش رفع ید نماید و از مواقیت برای خودش مُحْرِم به عمره تمتع شود و حجّ را برای خود انجام دهد و اگر نتوانست به مواقیت دور و یا نزدیک برود، به هر کجا

که بتواند در خارج حرم محرم شود .

□ سؤال ۳۴- اگر نائب مرتکب کاری شود که موجب کفاره است، آیا کفاره بعهدہ نائب است یا منوب عنہ؟

□ جواب- در فرض سؤال کفاره بعهدہ نائب است و بر منوب عنہ چیزی لازم نیست.

□ سؤال ۳۵- کسیکه حقوق واجبه مثل خمس و زکات و یا بدهکاری به مردم داشته باشد می تواند قبل از پرداخت آنها به حج مشرف شود یا نه؟

□ جواب- کسیکه حج بر او واجب شده و خمس و زکات و یا حقوق واجبه دیگر بدهکار است، لازم

است آنها را بدهد و تا آنها را نپرداخته جایز نیست به حج برود و هر گاه جامه احرام یا پول قربانی از مالی باشد که حقّ به او تعلق گرفته حجّ صحیح نیست.

□ سؤال ۳۶- از جمله موضوعات نگران کننده در ایام حجّ برای زنان عادت ماهانه است که گاه اتفاق می افتد، بنابراین نظر مبارک را در خصوص استفاده از قرصهای جلوگیری از عادت ماهانه و یا تزریق آمپول بیان فرمائید؟

■ جواب- استعمال قرص و یا تزریق آمپول برای جلوگیری از عادت ماهانه چنانچه موجب مرض نشود و محذور دیگری نداشته باشد، اشکال ندارد.

□ سؤال ۳۷- زنانیکه برای جلوگیری از عادت ماهانه از قرص و یا آمپول استفاده می کنند، گاهی ایام در روز یک لحظه خون می بینند، طواف و نماز طواف در آن حال چه صورت دارد؟

□ جواب- اگر خون دیدن سه روز مستمر نباشد حکم استحاضه را دارد و لازم است به اعمال استحاضه عمل شود و طواف و نماز طواف در آن حال صحیح است.

□ سؤال ۳۸- اگر زن قبل از اعمال حج قرص بخورد تا جلوگیری از خون حیض شود و محذور عدول از حج پیش نیاید، این عمل به نظر حضرتعالی جایز است یا خیر؟

■ جواب- استعمال قرص در فرض مذکور اشکال ندارد.

□ سؤال ۳۹- اگر زن بعد از احرام خون حیض ببیند و بعد از دیدن خون قرص بخورد تا حیض ادامه نداشته باشد، آیا جایز است یا خیر؟

■ جواب- استعمال قرص در فرض مذکور اشکال ندارد.

□ سؤال ۴۰- محل ذبح کفّاره محرّمات احرام کجا است و مصرف آن کیست؟

■ جواب- کفّاره ای که به جهت غیر صید از

محرمات در حال احرام واجب می‌شود بنا بر احتیاط محل ذبح آن منی است و اگر در احرام حج باشد مکه معظمه است و چنانچه در این دو مکان متمکن از ذبح نباشد، ذبح بعد از مراجعت در وطن اشکال ندارد و مورد مصرف کفاره، فقراء می‌باشد .

□ سؤال ۴۱- آیا مسافر می‌تواند در تمام شهر مکه و یا در شهر مدینه، اگر چه قصد اقامه ده روز را نکرده باشد نماز خود را تمام بخواند یا خیر؟

□ جواب- مسافر می‌تواند در مسجد الحرام و مسجد النبی ﷺ نماز خود را تمام بخواند و اگر بخواهد در جائیکه اول جزء مسجد نبوده و بعداً اضافه

شده نماز بخواند، احتیاط واجب آن است که نماز را شکسته بخواند.

□ سؤال ۴۲- اگر کسی بعد از اتمام طواف یا سایر اعمال حجّ شک کند که آنها را صحیحاً بجا آورده یا نه وظیفه او را بیان فرمائید؟

■ جواب- مقتضای اصالة الصحّة و قاعده فراغ آن است که شخص به شک خود اعتنا ننماید و بنا را بر صحت عمل بگذارد.

□ سؤال ۴۳- مستحضرید که بعضی از حجّاج بعد از انجام دادن حجّ؛ از طرف خود یا پدر و مادر از مسجد تنعیم برای عمره مفرده، احرام می بندند، آیا حضرتعالی

فاصله بین عمره مفرده و حجّ را لازم می‌دانید؟

■ جواب- به نظر اینجانب فاصله بین حجّ تمتّع و عمره مفرده لازم نیست، بنابراین حاجی می‌تواند بعد از اتمام حجّ بدون فاصله برای عمره مفرده احرام ببندد.

□ سؤال ۴۴- به نظر جنابعالی سجده بر سنگهای مسجد الحرام و مسجد النّبی ﷺ جایز است یا نه؟

■ جواب- سجده بر سنگهایی که در مسجد الحرام و مسجد النّبی ﷺ فرش شده بدون اشکال است.

□ سؤال ۴۵- شرکت کردن حجّاج در مسجد الحرام و مسجد النّبی ﷺ به جماعت عامّه، کفایت از

نماز واجب می‌کند یا نه؟

■ جواب- در صورت حضور در مسجدین در وقت اقامه جماعت، حجاج از مسجد خارج نشوند و شرکت کردن اشکال ندارد و لکن به نظر اینجانب اعاده نماز خوانده شده، لازم است.

□ سؤال ۴۶- فرموده اید افراد ضعیف و پیر مردان و پیر زنان و بیماران می‌توانند مقداری از شب را در مشعر الحرام وقوف نموده، قبل از طلوع فجر به منی کوچ نمایند؛

آیا راهنمایان معذورین و پرستاران مریض، حکم

معذورین را دارند که بتوانند با معذورین بسوی منی
کوچ نمایند؟

■ جواب- در مفروض سؤال راهنمایان معذورین
و پرستاران نیز می‌توانند بعد از مقداری وقوف در مشعر
به سوی منی کوچ کنند.

□ سؤال ۴۷- آیا اشخاص ضعیف و زنان و پیر
مردان و بیماران و کسیکه از دشمن می‌ترسد، می‌توانند
شب عید قربان مقداری در مشعر الحرام وقوف نموده و
قبل از طلوع فجر به سوی منی کوچ نمایند؟

■ جواب- در مفروض سؤال اشخاص مذکور
چنانچه مقداری از شب را به قصد وقوف در مشعر

الحرام مانده باشند، می‌توانند پیش از اذان صبح از مشعرالحرام به منی کوچ نمایند.

□ سؤال ۴۸- فرموده اید حجّاج بعد از اعمال منی (رمی جمرات سه گانه) نمی‌توانند قبل از ظهر از منی بسوی مکه حرکت نمایند، آیا در صورت نفر (کوچ) قبل از زوال، این عمل موجب بطلان حجّ می‌شود یا خیر؟

■ جواب- چنانچه حجّاج قبل از زوال از منی خارج شوند معصیت نموده اند، و لکن حجّ آنان صحیح است .

□ سؤال ۴۹- اگر مُحْرِم بعد از ورود به مکه برای

حاجتی لازم باشد به بیرون از مکه برود، مثلاً کسیکه وسائل او در جدّه گم شده و برای پیدا کردن آن دوباره به جدّه بیاید، آیا لازم است دوباره برای عمره تمتّع از جحفه احرام ببندد، یا احرام قبلی کافی است؟

■ جواب- علی الظاهر احرام اوّل کافی است و احتیاج به احرام مجدد نیست.

□ سؤال ۵۰- به نظر حضرتعالی آیا لازم است حاجی برای عمره تمتّع از مسجد جحفه و یا برای عمره از مسجد تنعیم احرام ببندد یا نه؟

■ جواب- میقات در جحفه مخصوص مسجد جحفه و در تنعیم مخصوص مسجد تنعیم نیست، از

خارج مسجدین احرام صحیح است و لکن در مسجد
شجره بنا بر احتیاط واجب در صورت امکان از داخل
مسجد باید احرام بسته شود.

□ سؤال ۵۱- آیا به نظر حضرتعالی استراحت کردن

بین سعی موجب بطلان آن می‌شود یا نه؟

■ جواب- کسیکه سعی می‌کند می‌تواند در صفا یا

مروه یا بین صفا و مروه به جهت خستگی و گرمی هوا
استراحت نماید و لکن موقع استراحت نباید به قدری
طول دهد که بگویند سعی را پشت سر هم انجام نداده
است .

□ سؤال ۵۲- آیا حاجی می‌تواند بدون عذر بین

طواف و بین صفا و مروه فاصله بیندازد، یا نه؟

■ جواب- جایز است تأخیر سعی از طواف، برای رفع خستگی و تخفیف گرمی هوا و نیز تأخیر سعی تا شب بدون عذر اشکال ندارد، گرچه احتیاط در عدم تأخیر است.

□ سؤال ۵۳- آیا حاجی می‌تواند در حال اختیار سعی بین صفا و مروه را در حالیکه سوار بر محمل شده انجام دهد؟

■ جواب- سعی بین صفا و مروه لازم نیست پیاده بجا آورده شود و در حال اختیار نیز شخص می‌تواند بر محمل سوار شود و لکن بهتر است که پیاده سعی را

انجام دهد.

□ سؤال ۵۴- حاجی به علت ندانستن مسئله سعی را مقدّم بر طواف انجام داده و بعد از انجام دادن طواف متوجه شده که باید سعی را بعد از طواف بجا آورد، وظیفه او چیست؟

■ جواب- در فرض سؤال بنا بر احتیاط واجب باید بعد از طواف دوباره سعی را بجا آورد.

□ سؤال ۵۵- اگر حاجی سعی بین صفا و مروه را به طور کلی فراموش کند و تقصیر نماید، وظیفه او چیست؟

■ جواب- در فرض سؤال حجّ صحیح است و شخص از احرام خارج می‌شود و لکن هر وقت یادش آمد باید سعی را تدارک نماید.

□ سؤال ۵۶- اگر زن بعد از طواف و نماز آن حائض شود، آیا لازم است برای سعی بین صفا و مروه نائِب بگیرد یا نه؟

■ جواب- باید خودش سعی نماید، نمی‌تواند نائِب بگیرد زیرا طهارت در سعی لازم نیست.

□ سؤال ۵۷- اگر حاجی جهلاً در اثناء سعی تقصیر نماید، آیا لازم است بعد اتمام سعی دوباره تقصیر را انجام بدهد یا نه؟

■ جواب- تدارک تقصیر بعد از اتمام سعی واجب است.

□ سؤال ۵۸- جنابعالی سعی از طبقه فوقانی را جایز می‌دانید، یا لازم است سعی از طبقه تحتانی انجام گیرد؟

■ جواب- سعی از طبقه فوقانی اگر محرز نباشد که بین کوه صفا و مروه است، جایز نیست.

□ سؤال ۵۹- آیا کسیکه خودش تقصیر نکرده است، می‌تواند شخص دیگر را تقصیر کند؟

■ جواب- تقصیر غیر، قبل از تقصیر خود شخص

جایز نیست و موجب کفاره نمی‌شود لکن شخص بعد از تقصیر مُحلّ می‌شود.

□ سؤال ۶۰- خواندن نماز جماعت بصورت استداره(دایره) در اطراف کعبه معظمه را جایز می‌دانید یا خیر؟

□ جواب- خواندن نماز به جماعت به نحو استداره در اطراف کعبه معظمه محلّ اشکال است، بنابراین لازم است همان طرفی که امام جماعت ایستاده، اقامه جماعت شود.

□ سؤال ۶۱- به نظر حضرتعالی انجام دادن عمره مفرده بین عمره تمتّع و حج تمتّع جایز است، یا نه؟

■ جواب- به نظر اینجانب انجام دادن عمره مفرده بین عمره تمتع و حج تمتع جایز نیست.

□ سؤال ۶۲- انجام دادن عمره مفرده در ماههای حج قبل از عمره تمتع جایز است یا خیر؟

■ جواب- بجا آوردن عمره مفرده قبل از عمره تمتع اشکال ندارد و فرق نمی‌کند که اولین حج شخص باشد یا چندمین حج او باشد.

□ سؤال ۶۳- حضرتعالی اجازه می‌دهید که اشخاص در عشره ذیحجه عمره مفرده بجا بیاورند یا خیر؟

■ جواب- کسانی که حجّ بر آنها واجب نیست یعنی حجّ واجب خود را قبلاً انجام داده اند، می توانند به عمره مفرده اکتفاء نمایند.

□ سؤال ۶۴- افرادی مثل مدیران کاروانها که نوعاً می دانند بعد از ورود به مکه محتاج می شوند که از مکه خارج شوند، آیا می توانند؛ اولاً برای عمره مفرده مُحرّم شوند و بعد از انجام دادن عمره مفرده از مکه خارج شوند و دوباره برای عمره تمتّع از میقات احرام ببندند یا خیر؟

■ جواب- در فرض سؤال چنانچه افراد برای حجّ بلدی نائب نباشند اشکال ندارد.

□ سؤال ۶۵- افرادی که در حج تمتع و یا عمره مفرده اشتباهاً بدون انجام دادن طواف نساء و یا نماز آن به وطن خود مراجعت می کنند، وظیفه آنان چیست؟

■ جواب- در فرض سؤال چنانچه برای افراد ممکن باشد باید خودشان به مکه برگشته و طواف نساء یا نماز آنرا بجا آورند و الا باید نایب بگیرند تا طواف نساء یا نماز آنرا انجام بدهد و تا طواف نساء و نماز آنرا بجا نیاورده باشد؛ حرمت نساء به حال خود باقی است و ارتکاب آن کفاره دارد.

□ سؤال ۶۶- اگر حاجی بعد از بستن احرام عمره مصدود شود، یعنی کسی او را از رفتن به مکه منع نماید، وظیفه او چیست؟

■ جواب- در فرض سؤال اگر مصدود راه دیگری برای ورود به مکه نداشته باشد و یا مؤنه آنرا ندارد، در همان محلی که مصدود شده یک شتر یا یک گاو و یا یک گوسفند قربانی کند و از احرام خارج شود و بنا بر احتیاط واجب به نیت تحلیل قربانی نماید و احتیاط آن است که حلق یا تقصیر رابه آن ضمیمه نماید.

□ سؤال ۶۷- اگر برای قاضی سعودی اول ذیحجه ثابت شود، پیروی کردن از آنها چه صورتی دارد؟

■ جواب- در صورتیکه برای قاضی سعودی اول ماه ذیحجه ثابت شود، و به آن حکم کند و یقین بر خلاف او نباشد، عمل به حکم او کافی است.

□ سؤال ۶۸- آیا در طواف مستحبی طهارت لازم

است یا نه؟

■ جواب- در طواف مستحبی طهارت لازم نیست،

و لکن برای خواندن نماز طواف باید طهارت حاصل نماید.

□ سؤال ۶۹- مستحضرید که فعلاً ذبح قربانی در

منی ممکن نیست؛ چنانچه قربانی موجود باشد و حاجی هم پول قربانی را داشته باشد، آیا واجب است قربانی در غیر منی و لو الاقرب فالاقرب ذبح شود؟ یا حاجی می تواند به شخص مورد وثوق مخابره نماید که ما در منی هستیم، شما در محل قربانی نمائید؟

■ جواب- مقصود از قربانی ریختن خون است و آن از عباداتی است که اصرارش در نزد خداوند متعال است و به همین منظور حضرت ابراهیم علیه السلام مأمور به ذبح فرزند خویش گردید؛ پس اینکه می گویند قربانی در وقتی واجب است که گوشت آن مورد استفاده قرار بگیرد حرفی است بی مأخذ و اصلی ندارد؛ بنابراین مخایره بر اینکه قربانی در محل انجام بگیرد، جایز نیست.

□ سؤال ۷۰- اگر حاجی طواف را به تأخیر اندازد، بنحوی که اگر بخواهد طواف را انجام بدهد روز نهم ذیحجه به وقوف در عرفات نمی رسد؛ وظیفه او چیست؟

■ جواب- طواف از ارکان حج است، اگر کسی عمداً بجا نیاورد و به قدری به تأخیر بیندازد که به وقوف نرسد؛ عمره او باطل می‌شود، چه عالم به حکم باشد و چه جاهل؛

و اگر بخواهد از احرام بیرون بیاید، بنابر احتیاط باید عدول به حج افراد نماید و اعمال آنرا انجام دهد و بعد از آن عمره مفرده بجا آورد و باید حج خود را در سال بعد قضا نماید.

□ سؤال ۷۱- فرموده اید بنابر احتیاط واجب حاجی در حال طواف نباید دست روی حجر اسماعیل بگذارد؛ سؤال این است که، آیا سنگی که روی دیوار حجر بصورت نبشی مقداری بطرف مطاف بیرون آمده، دست گذاشتن روی آن چه صورتی دارد؟

■ جواب- بنابر احتیاط واجب دست گذاشتن روی آنمقدار از سنگ که بطرف مطاف بیرون آمده، صحیح نیست.

● مسأله ۷۲- اگر بعد از آنکه به یکی از سه جمره چهار سنگ انداخت، از روی فراموشی مشغول جمره دیگر شود، اشکال ندارد؛ و باید بعد از تمام شدن جمره ای که مشغول است سه سنگ دیگر به جمره ای که چهار سنگ به آن انداخته، بیندازد؛

و اگر عمداً مشغول جمره دیگر شود احتیاط واجب آن است که هفت سنگ به جمره ای که چهار سنگ به آن انداخته بیندازد و دوباره جمره بعد از آن را رمی نماید.

● مسأله ۷۳- اگر در مکه یادش بیاید که رمی نکرده باید به منی برگردد و رمی کند و اگر بعد از بیرون رفتن از مکه یادش بیاید، باید در سال بعد خودش به منی برود و رمی کند، یا دیگری را نائب بگیرد که رمی نماید.

● مسأله ۷۴- اگر طواف واجب را بدون عذر رها کند و بقدری فاصله دهد که اگر بقیه آنرا انجام دهد، نمی‌گویند طواف را پشت سر هم بجا آورده، باید طواف را از سر بگیرد.

● مسأله ۷۵- اگر بعد از تمام شدن طواف، در شماره دورها شک کند، باید به شک خود اعتنا نکند و طواف او صحیح است؛ و نیز اگر در آخر دوری شک

کند که دور هفتم است یا هشتم، باید به شک خود اعتنا ننماید.

□ سؤال ۷۶- اگر زن در عمره مفرده بعد از احرام حائض شود و همسفرهای او مهلت ندهند که بعد از پاک شدن، طواف و نماز آنرا بجا آورد؛ وظیفه او چیست؟

□ جواب- در فرض سؤال اگر به هیچ طریق ممکن، امکان ماندن برای زن نباشد، باید برای طواف و نماز آن نائب بگیرد و پس از آن که نائب طواف و نماز آنرا بجا آورد زن سعی بین صفا و مروه نموده و تقصیر کند و پس از آن برای طواف نساء و نماز آن نائب بگیرد.

□ سؤال ۷۷- اگر شخصی چند عمره مفرده برای خودش بجا آورد و یا اینکه از طرف چند نفر اجیر شود که عمره مفرده برای آنان بجا آورد و در هر دو فرض تصادفاً در هیچ کدام از عمره ها طواف نساء بجا نیاورده باشد، آیا واجب است برای هر کدام از عمره ها طواف جداگانه بجا آورد یا یک طواف نساء برای چند عمره کافی است؟

■ جواب- در هر دو فرض مذکور باید برای هر عمره یک طواف نساء بجا آورد و تا طواف نساء بجا نیاورده است، زن بر او حرام است .

□ سؤال ۷۸- فرموده اید طواف باید از حدّ معین انجام بگیرد، اگر زن به عللی نتواند از حدّ معین طواف

کند و لکن اگر شخص نا محرم او را به دوش خود
حمل کند طواف از حدّ معین انجام می‌گیرد ، لطفاً
وظیفه زن را در این خصوص بیان فرمائید؟

■ جواب- در فرض سؤال با مراعات الاقرب
فلاقرب لازم است زن خودش طواف نماید .

□ سؤال ۷۹- بطوریکه استحضار دارید، اخیراً
مسعی را توسعه داده اند، آیا سعی در این قسمت
صحیح است یا خیر؟

■ جواب- در صورت امکان از مقدار قبلی سعی
نماید و الا سعی از محلّ توسعه چنانچه محاذی دو کوه
صفا و مروه باشد اشکال ندارد .

□ سؤال ۸۰- فرموده اید حاجی نمی تواند بین عمره تمتع و حج از مکه خارج شود، اگر شخص عصباناً یا برای حاجتی از مکه خارج شود، وظیفه او چیست؟

□ جواب- در فرض سؤال چنانچه حاجی قبل از گذشتن یک ماه به مکه برگردد، احتیاج به تجدید احرام نیست و الا باید احرام ببندد و عمره تمتع را دوباره به جا آورد.

در آداب زیارت مدینه منوره

(زیارت حضرت رسول الله ﷺ)

از جمله امور مستحبّه که بسیار مؤکد است، مخصوصاً برای حجّاج، زیارت حضرت رسول خدا ﷺ و زیارت حضرت فاطمه زهرا عليها السلام و ائمه بقيع عليهم السلام است و در زیارت وارد شده که ترک زیارت پیغمبر ﷺ بعد از حجّ جفا بر آن حضرت است و شرح فضائل و ثواب و آداب زیارت هر یک با زیارتهائی که وارد شده در کتابهای دعا و زیارت مفصلاً مذکور است و سزاوار است به آن کتابها رجوع شود و این مختصر گنجایش تفصیل آنها را ندارد. و به طور اختصار به بعض

مستحبات و آداب زیارت اشاره می نمائیم؛

- ۱- مستحب است پیش از ورود به شهر مدینه یا بعد از ورود به آن غسل کند و همچنین مستحب است غسل برای ورود در مسجد پیغمبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و برای زیارت آن حضرت و اگر در غسل اول هر سه نیت را کند، کافی است.
- ۲- از باب جبرئیل وارد شود.
- ۳- اذن دخول بخواند.
- ۴- به آرامی و وقار وارد مسجد شود.
- ۵- در وقت ورود دعاهائی را که وارد شده بخواند.
- ۶- دو رکعت نماز تحیت بجا آورد.
- ۷- زیارت حضرت رسول اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به نحو اختصار چنین است؛

السَّلَامُ عَلَيَّ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ
يَا حَبِيبَ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا صَفْوَةَ اللَّهِ، السَّلَامُ
عَلَيْكَ يَا أَمِينَ اللَّهِ، أَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ نَصَحْتَ لِأُمَّتِكَ وَ
جَاهَدْتَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَعَبَدْتَهُ حَتَّى آتَاكَ الْيَقِينَ
فَجَزَاكَ اللَّهُ أَفْضَلَ مَا جَزَا نَبِيًّا عَنْ أُمَّتِهِ، اللَّهُمَّ صَلِّ
عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، أَفْضَلَ مَا صَلَّيْتَ عَلَيَّ
إِبْرَاهِيمَ وَآلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ.

۸- دو رکعت نماز برای زیارت و هدیه نمودن

ثواب آن برای آن حضرت.

۹- نزد منبر ایستادن و حمد و ثنای خدا بجا

آوردن و دعا کردن.

۱۰- نماز و دعا در مقام جبرئیل علیه السلام.

۱۱- نماز در خصوص روضه بین قبر و منبر.

۱۲- نماز در بیت فاطمه زهرا ع.

۱۳- صلوات فرستادن بر پیغمبر ص در وقت ورود و خروج از مسجد.

۱۴- نماز در مقام پیغمبر ص.

۱۵- دو رکعت نماز نزد استوانهٔ ابی لبابه معروف به استوانهٔ توبه و خواندن نمازهای وارده.

۱۶- مواظبت بر اداء نمازهای واجب در مسجد پیغمبر ص.

بر حسب بعضی روایات ثواب نماز در مسجد آن حضرت معادل با هزار نماز در مساجد دیگر غیر از مسجد الحرام و در بعضی روایات برابر با ده هزار نماز است.

۱۷- در مسجد رسول الله ص صدا را بلند نکند.

۱۸- در مدینه از تصدق به فقیر هر چه می تواند

کوتاهی نکند و همچنین بسیار تسبیح و ذکر بگوید
و قرائت قرآن بکند و استغفار کند و صلوات بسیار
بفرستد.

اذن دخول

شیخ کفعمی فرموده چون خواستی داخل شوی
به مسجد حضرت رسول الله ﷺ یا در یکی از
مشاهد مشرفه ائمه طاهرین علیهم السلام پس بگو:

اللَّهُمَّ إِنِّي وَقَفْتُ عَلَى بَابٍ مِنْ أَبْوَابِ بُيُوتِ نَبِيِّكَ
صَلَوَاتِكَ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَ قَدْ مَنَعَتِ النَّاسَ أَنْ يَدْخُلُوا
إِلَّا بِإِذْنِهِ فَقُلْتَ [يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا
بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ] اللَّهُمَّ إِنِّي أَعْتَقِدُ
حُرْمَةَ صَاحِبِ هَذَا الْمَشْهَدِ الشَّرِيفِ فِي غَيْبَتِهِ كَمَا
أَعْتَقِدُهَا فِي حَضْرَتِهِ وَ أَعْلَمُ أَنَّ رَسُولَكَ وَ
خُلَفَاءَكَ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ أَحْيَاءٌ عِنْدَكَ يُرْزَقُونَ يَرُونَ

مَقَامِي وَ يَسْمَعُونَ كَلَامِي وَ يَرُدُّونَ سَلَامِي وَ أَنْكَ
حَبَبْتِ عَنْ سَمْعِي كَلَامَهُمْ وَ فَتَحْتَ بَابَ فَهْمِي
بِلَذِيذِ مُنَاجَاتِهِمْ وَ إِنِّي أَسْتَأْذِنُكَ يَا رَبِّ أَوَّلًا وَ
أَسْتَأْذِنُ رَسُولَكَ ﷺ ثَانِيًا وَ أَسْتَأْذِنُ خَلِيفَتَكَ
الْإِمَامَ الْمُفْتَرَضَ عَلَيَّ طَاعَتُهُ (فلان بن فلان)،

و به جای فلان بن فلان نام آن امامی را که
زیارت می کند، ذکر کند و همچنین نام پدرش را
ببرد مثلاً اگر در زیارت امام حسین علیه السلام است،
بگوید «الحسین بن علی علیه السلام» و هكذا.

پس بگوید:

وَ الْمَلَائِكَةُ الْمُؤَكَّلِينَ بِهَذِهِ الْبُقْعَةِ الْمُبَارَكَةِ ثَالِثًا
أَدْخُلُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَدْخُلُ يَا حُجَّةَ اللَّهِ أَدْخُلُ يَا

مَلَائِكَةَ اللَّهِ الْمُقَرَّبِينَ الْمُقِيمِينَ فِي هَذَا الْمَشْهَدِ
فَأُذِنَ لِي يَا مَوْلَايَ فِي الدُّخُولِ أَفْضَلَ مَا أَذِنْتَ
لِأَحَدٍ مِنْ أَوْلِيَائِكَ فَإِنْ لَمْ أَكُنْ أَهْلًا لِذَلِكَ فَانْتَ
أَهْلٌ لِذَلِكَ.

پس داخل شو و بگو:

بِسْمِ اللَّهِ وَ بِاللَّهِ وَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَ عَلَى مِلَّةِ رَسُولِ
اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَ ارْحَمْنِي وَ تَبَّ عَلَيَّ
إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ.

و چون خواستی داخل مسجد آن حضرت شوی
نزد در بایست و آن اذن دخول سابق را بخوان و از
در جبرئیل داخل شو و در وقت دخول پای راست
را مقدم بدار؛ پس صد مرتبه «الله اکبر» بگو؛ سپس
دو رکعت نماز تحیت مسجد بگذار و به سمت

حجره شریفه برو و بگو:

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا
نَبِيَّ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ،
السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا خَاتَمَ النَّبِيِّينَ، أَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ
بَلَغْتَ الرِّسَالَةَ وَأَقَمْتَ الصَّلَاةَ وَآتَيْتَ الزَّكَاةَ وَ
أَمَرْتَ بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَيْتَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَعَبَدْتَ اللَّهَ
مُخْلِصًا حَتَّىٰ آتَيْكَ الْيَقِينَ فَصَلِّواتُ اللَّهِ عَلَيْكَ وَ
رَحْمَتُهُ وَ عَلَىٰ أَهْلِ بَيْتِكَ الطَّاهِرِينَ.

پس بایست نزد ستون پیش که از جانب
راست قبر مطهر است و رو به قبله که دوش چپ
به جانب قبر شریف باشد و دوش راست به جانب
منبر که آن موضع سر رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ است و بگو:

أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَ أَشْهَدُ
أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ
وَ أَنَّكَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ وَ أَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ بَلَغْتَ
رِسَالَاتِ رَبِّكَ وَ نَصَحْتَ لِأُمَّتِكَ وَ جَاهَدْتَ فِي
سَبِيلِ اللَّهِ وَ عَبَدْتَ اللَّهَ حَتَّى آتَيْتَ الْيَقِينَ بِالْحِكْمَةِ
وَ الْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَ آدَيْتَ الَّذِي عَلَيْكَ مِنَ الْحَقِّ
وَ أَنَّكَ قَدْ رُوِّفْتَ بِالْمُؤْمِنِينَ وَ غَلِظْتَ عَلَى
الْكَافِرِينَ فَبَلَغَ اللَّهُ بِكَ أَفْضَلَ شَرَفٍ مَحَلِّ الْمَكْرَمِينَ
الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي اسْتَنْقَذَنَا بِكَ مِنَ الشَّرِّ وَالضَّلَالَةِ
اللَّهُمَّ فَاجْعَلْ صَلَوَاتِكَ وَ صَلَوَاتِ مَلَائِكَتِكَ
الْمُقَرَّبِينَ وَ أَنْبِيَائِكَ الْمُرْسَلِينَ وَ عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ
وَ أَهْلَ السَّمَوَاتِ وَ الْأَرْضِينَ وَ مَنْ سَبَّحَ لَكَ يَا
رَبَّ الْعَالَمِينَ مِنَ الْأَوَّلِينَ وَ الْآخِرِينَ عَلَى مُحَمَّدٍ

عَبْدِكَ وَرَسُولِكَ وَنَبِيِّكَ وَآمِينِكَ وَنَجِيكَ وَ
حَسْبِيكَ وَصَفِيكَ وَخَاصَّتِكَ وَصَفْوَتِكَ وَ
خَيْرَتِكَ مِنْ خَلْقِكَ، اللَّهُمَّ أَعْطِهِ الدَّرَجَةَ الرَّفِيعَةَ وَ
آتِهِ الْوَسِيلَةَ مِنَ الْجَنَّةِ وَابْعَثْهُ مَقَاماً مَحْمُوداً يَعْطِيهِ
بِهِ الْأَوْلُونَ وَالْآخِرُونَ، اللَّهُمَّ إِنَّكَ قُلْتَ وَ لَوْ أَنَّهُمْ
إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ جَاءُوكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَ اسْتَغْفَرَ
لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّاباً رَحِيماً وَ إِنِّي آتَيْتُكَ
مُسْتَعْفِراً تَائِباً مِنْ ذُنُوبِي وَ إِنِّي أَتَوَجَّهُ بِكَ إِلَى اللَّهِ
رَبِّي وَ رَبِّكَ لِيُغْفِرَ لِي ذُنُوبِي.

اگر ترا حاجتی باشد رو به قبله کن و دستها را
بردار و حاجت خود را بطلب، به درستی که سزاوار
است که برآورده شود، انشاءالله تعالی؛ پس زیارت
کن حضرت فاطمه زهرا عليها السلام را از نزد روضه مطهره
و مستحب است که بگویی:

السَّلَامُ عَلَيْكِ يَا بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكِ يَا
بِنْتَ نَبِيِّ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكِ يَا بِنْتَ حَبِيبِ اللَّهِ،
السَّلَامُ عَلَيْكِ يَا بِنْتَ خَلِيلِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكِ يَا
بِنْتَ صَفِيِّ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكِ يَا بِنْتَ أَمِينِ اللَّهِ،
السَّلَامُ عَلَيْكِ يَا بِنْتَ خَيْرِ خَلْقِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكِ
يَا بِنْتَ أَفْضَلِ أَنْبِيَاءِ اللَّهِ وَرُسُلِهِ وَمَلَائِكَتِهِ، السَّلَامُ
عَلَيْكِ يَا بِنْتَ خَيْرِ الْبَرِيَّةِ، السَّلَامُ عَلَيْكِ يَا سَيِّدَةَ
نِسَاءِ الْعَالَمِينَ مِنَ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ، السَّلَامُ
عَلَيْكِ يَا زَوْجَةَ وَلِيِّ اللَّهِ وَخَيْرِ الْخَلْقِ بَعْدَ رَسُولِ
اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكِ يَا أُمَّ الْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ سَيِّدَيْ
شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ، السَّلَامُ عَلَيْكِ أَيَّتُهَا الصِّدِّيقَةُ
الشَّهِيدَةُ، السَّلَامُ عَلَيْكِ أَيَّتُهَا الرِّضِيَّةُ الْمَرْضِيَّةُ،
السَّلَامُ عَلَيْكِ أَيَّتُهَا الْفَاضِلَةُ الزَّكِيَّةُ، السَّلَامُ عَلَيْكِ

اَيُّهَا الْحَوْرَاءُ الْاِنْسِيَّةُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ اَيُّهَا التَّقِيَّةُ
النَّقِيَّةُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ اَيُّهَا الْمُحَدَّثَةُ الْعَلِيْمَةُ.

در بحار الانوار از تهذيب نقل می کند از ابراهيم
بن محمد عريضي که حضرت باقر^{عليه السلام} فرمودند وقتی
که موفق شدی به زیارت جدّه خود حضرت فاطمه
زهراء^{عليها السلام} بگو:

يَا مُمْتَحَنَةً اُمْتَحَنَكَ اللهُ الَّذِي خَلَقَكَ قَبْلَ اَنْ يَخْلُقَكَ
فَوَجَدَكَ لِمَا اُمْتَحَنَكَ صَابِرَةً وَ زَعَمْنَا اَنَا لَكَ اَوْلِيَاءُ وَ
مُصَدِّقُونَ وَ صَابِرُونَ لِكُلِّ مَا اَتَانَا بِهِ اَبُوكِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ
اَتَانَا بِهِ وَصِيَّتُهُ فَاِنَّا نَسْأَلُكَ اِنْ كُنَّا صَدِّقْنَاكِ اِلَّا الْحَقِّمْنَا
بِتَصَدِّقِنَا لَهُمَا لِنُبَشِّرَ اَنْفُسَنَا بِاَنَّا قَدْ طَهَّرْنَا بِوَلَايَتِكَ.

(وسائل الشيعة، ابواب المزار، حديث ٢)

و شیخ طوسی و سید بن طاوس گفته اند که چون
خواهی ایشان را وداع کنی بگو:

السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَيْمَّةَ الْهُدَىٰ وَ رَحْمَةَ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ
أَسْتَوْدِعُكُمْ اللَّهَ وَ أَقْرَأُ عَلَيْكُمْ السَّلَامَ، آمَنَّا بِاللَّهِ وَ
بِالرَّسُولِ وَ بِمَا جِئْتُمْ بِهِ وَ دَلَّلْتُمْ عَلَيْهِ اللَّهُمَّ فَكُتِبْنَا
مَعَ الشَّاهِدِينَ.

پس صلوات می فرستی بر حضرت رسول 2 و

ائمه اطهار عليهم السلام.

«زیارت ائمه بقیع علیهم السلام»

(یعنی حضرت امام حسن مجتبیٰ علیہ السلام و امام
زین العابدین علیہ السلام و امام محمد باقر علیہ السلام و امام
جعفر صادق علیہ السلام).

چون خواستی این بزرگواران را زیارت کنی باید
آنچه را در آداب زیارت ذکر شد به عمل آوری از
غسل و طهارت و پوشیدن جامه های پاک و پاکیزه
و استعمال بوی خوش و رخصت طلبیدن در دخول
و نحو اینها و نیز بگو:

يَا مَوَالِيَّ يَا أَبْنَاءَ رَسُولِ اللَّهِ عَبْدُكُمْ وَ ابْنُ أُمَّتِكُمْ
الدَّلِيلُ بَيْنَ أَيْدِيكُمْ وَ الْمُضْعَفُ فِي عُلوِّ قَدْرِكُمْ وَ

الْمُعْتَرِفُ بِحَقِّكُمْ جَائِكُمْ مُسْتَجِيراً بِكُمْ قَاصِداً إِلَى
حَرَمِكُمْ مُتَقَرِّباً إِلَى مَقَامِكُمْ مُتَوَسِّلاً إِلَى اللَّهِ تَعَالَى
بِكُمْ أَدْخُلُ يَا مَوْلَىيَ أَدْخُلُ يَا أَوْلِيَاءَ اللَّهِ أَدْخُلُ يَا
مَلَائِكَةَ اللَّهِ الْمُحَدِّقِينَ بِهَذَا الْحَرَمِ الْمُقِيمِينَ بِهَذَا
الْمَشْهَدِ.

و بعد از خضوع و خشوع و رقت داخل شو و
پای راست را مقدم بدار و بگو:

اللَّهُ أَكْبَرُ كَبِيراً وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ كَثِيراً وَ سُبْحَانَ اللَّهِ بُكْرَةً
وَ أَصِيلاً وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الْفَرْدِ الصَّمَدِ الْمَاجِدِ الْأَحَدِ
الْمُتَفَضِّلِ الْمَنَّانِ الْمُتَطَوِّلِ الْحَنَّانِ الَّذِي مَنْ بَطَوْلِهِ وَ
سَهَّلَ زِيَارَةَ سَادَاتِي بِإِحْسَانِهِ وَ لَمْ يَجْعَلْنِي عَنْ
زِيَارَتِهِمْ مَمْنُوعاً بَلْ تَطَوَّلَ وَ مَنَحَ.

پس نزدیک قبور مقدسه ایشان برو و رو به قبر
ایشان کن و بگو:

السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَيُّمَّةَ الْهُدَى، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ
التَّقْوَى، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَيُّهَا الْحَجَّجُ عَلَى أَهْلِ
الدُّنْيَا، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَيُّهَا الْقَوَامُ فِي الْبَرِيَّةِ بِالْقِسْطِ،
السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الصَّفْوَةِ، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ آلَ
رَسُولِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ النَّجْوَى، أَشْهَدُ أَنَّكُمْ
قَدْ بَلَّغْتُمْ وَ نَصَحْتُمْ وَ صَبَرْتُمْ فِي ذَاتِ اللَّهِ وَ
كُذِّبْتُمْ وَ أُسِئَ إِلَيْكُمْ، فَغَفَرْتُمْ وَ أَشْهَدُ أَنَّكُمْ
الْأَيُّمَّةُ الرَّاشِدُونَ الْمُهْتَدُونَ وَ أَنَّ طَاعَتَكُمْ مَفْرُوضَةٌ
وَ أَنَّ قَوْلَكُمْ الصِّدْقُ وَ أَنَّكُمْ دَعَوْتُمْ فَلَمْ تُجَابُوا وَ
أَمَرْتُمْ فَلَمْ تُطَاعُوا وَ أَنَّكُمْ دَعَائِمُ الدِّينِ وَ أَرْكَانُ

الْأَرْضِ لَمْ تَزَالُوا بِعَيْنِ اللَّهِ يَنْسَخُكُمْ مِنْ أَصْلَابِ
كُلِّ مُطَهَّرٍ وَ يَنْفُلُكُمْ مِنْ أَرْحَامِ الْمُطَهَّرَاتِ، لَمْ
تُدَيْسِكُمُ الْجَاهِلِيَّةُ الْجَهْلَاءُ وَ لَمْ تَشْرِكْ فِيكُمْ فِتْنُ
الْأَهْوَاءِ طِبْتُمْ وَ طَابَ مَنَبَّتُكُمْ مِّنْ بِكُمْ عَلَيْنَا دِيَانُ
الدِّينِ، فَجَعَلَكُمْ فِي بَيُوتِ آذِنِ اللَّهِ أَنْ تُرْفَعَ وَ يُذَكَّرَ
فِيهَا اسْمُهُ وَ جَعَلَ صَلَوَاتِنَا عَلَيْكُمْ رَحْمَةً لَنَا وَ
كَفَّارَةً لِدُنُوبِنَا إِذْ اخْتَارَكُمْ اللَّهُ لَنَا وَ طَيَّبَ خَلْقَنَا بِمَا
مَنَّ عَلَيْنَا مِنْ وِلَايَتِكُمْ وَ كُنَّا عِنْدَهُ مُسَمِّينَ بِعِلْمِكُمْ
مُعْتَرِفِينَ بِتَّصَدِيقِنَا إِيَّاكُمْ وَ هَذَا مَقَامٌ مِنْ أَسْرَفٍ وَ
أَخْطَأً وَ اسْتِكَانَ وَ أَقْرَبَ بِمَا جَنَى وَ رَجَى بِمَقَامِهِ
الْخَلَاصَ وَ أَنْ يَسْتَنْقِذَهُ بِكُمْ مُسْتَنْقِذُ الْهَلِكِيِّ مِنَ
الرَّذَى فَكُونُوا لِي شُفَعَاءَ فَقَدْ وَفَدْتُ إِلَيْكُمْ إِذْ رَغِبَ
عَنْكُمْ أَهْلُ الدُّنْيَا وَ اتَّخَذُوا آيَاتِ اللَّهِ هُزُوءًا وَ
اسْتَكْبَرُوا عَنْهَا، يَا مَنْ هُوَ قَائِمٌ لَا يَسْهُوَا وَ دَائِمٌ

لَا يَلْهُوَا وَ مُحِيطٌ بِكُلِّ شَيْءٍ لَكَ الْمَنْ بِمَا وَفَّقْتَنِي وَ
عَرَّفْتَنِي بِمَا أَقَمْتَنِي عَلَيْهِ إِذْ صَدَّ عَنْهُ عِبَادُكَ وَ
جَهَلُوا مَعْرِفَتَهُ وَ اسْتَحَفُّوا بِحَقِّهِ وَ مَالُوا إِلَى سِوَاهُ
فَكَانَتْ الْمِنَّةُ مِنْكَ عَلَيَّ مَعَ أَقْوَامٍ خَصَصْتَهُمْ بِمَا
خَصَصْتَنِي بِهِ فَلَكَ الْحَمْدُ إِذْ كُنْتُ عِنْدَكَ فِي
مَقَامِي هَذَا مَذْكُورًا مَكْتُوبًا فَلَا تَحْرِمْنِي مَا رَجَوْتُ
وَ لَا تُخَيِّبْنِي فِيمَا دَعَوْتُ بِحُرْمَةِ مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ
الطَّاهِرِينَ وَ صَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ.

پس دعا کن از برای خود به هر چه می خواهی
و شیخ طوسی رحمته الله در تهذیب فرموده که بعد از آن
هشت رکعت نماز زیارت بکن یعنی از برای هر
امامی دو رکعت، که در جمیع روضات مقدسه باید
به آن مواظبت نمود.

«زیارت امین الله»

این زیارت در نهایت اعتبار است و در تمام کتب مزاریه و مصابیح نقل شده است و باید در جمیع روضات مقدّسه براین مواظبت نمود و کیفیت آن چنان است که به سندهای معتبر روایت شده از جابر از امام محمد باقر علیه السلام که امام زین العابدین علیه السلام به زیارت امیرالمؤمنین علیه السلام آمد، نزد قبر ایستاد و گریست و گفت:

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَمِينَ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ وَ حُجَّتَهُ عَلَيَّ
عِبَادِهِ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ

(اگر این زیارت برای غیر امیرالمؤمنین علیه السلام خوانده شود، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ در آن گفته نمی شود).

أَشْهَدُ أَنَّكَ جَاهَدْتَ فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ وَ عَمِلْتَ
بِكِتَابِهِ وَ اتَّبَعْتَ سُنَنَ نَبِيِّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ حَتَّى دَعَاكَ اللَّهُ
إِلَى جِوَارِهِ فَاقْبَضَكَ إِلَيْهِ بِاخْتِيَارِهِ وَ الزَّمَّ أَعْدَائَكَ
الْحُجَّةَ مَعَ مَالِكَ مِنَ الْحُجَجِ الْبَالِغَةِ عَلَيَّ جَمِيعِ
خَلْقِهِ اللَّهُمَّ فَاجْعَلْ نَفْسِي مُطْمَئِنَّةً بِقَدْرِكَ رَاضِيَةً
بِقَضَائِكَ مُوَلَّعةً بِذِكْرِكَ وَ دُعَائِكَ مُحِبَّةً لَصَفْوَةٍ

أَوْلِيَايَكَ مَحْبُوبَةً فِي أَرْضِكَ وَ سَمَائِكَ صَابِرَةً عَلَى
نُزُولِ بَلَائِكَ شَاكِرَةً لِفَوَاضِلِ نِعْمَائِكَ ذَاكِرَةً لِسَوَابِغِ
آلَائِكَ مُشْتَاقَةً إِلَى فَرَحَةِ لِقَائِكَ مُتَزَوِّدَةً التَّقْوَى
لِيَوْمِ جَزَائِكَ مُسْتَنَّةً بِسُنَنِ أَوْلِيَايَكَ مُفَارِقَةً لِأَخْلَاقِ
أَعْدَائِكَ مَشْغُولَةً عَنِ الدُّنْيَا بِحَمْدِكَ وَ ثَنَائِكَ.

پس پهلوی روی مبارک خود را بر قبر گذاشت

و گفت:

اللَّهُمَّ إِنَّ قُلُوبَ الْمُخْبِتِينَ إِلَيْكَ وَالْهَيْهَةَ وَ سُبُلَ
الرَّاغِبِينَ إِلَيْكَ شَارِعَةً وَ أَعْلَامَ الْقَاصِدِينَ إِلَيْكَ
وَاضِحَةً وَ أَفْئِدَةَ الْعَارِفِينَ مِنْكَ فَارِغَةً وَ أَصْوَاتَ
الدَّاعِينَ إِلَيْكَ صَاعِدَةً وَ أَبْوَابَ الْأَجَابَةِ لَهُمْ مُفْتَحَةً
وَ دَعْوَةَ مَنْ نَاجَاكَ مُسْتَجَابَةً وَ تَوْبَةَ مَنْ أَنَابَ

إِلَيْكَ مَقْبُولَةٌ وَ عِبْرَةٌ مَنْ بَكَى مِنْ خَوْفِكَ مَرْحُومَةٌ
وَ الْإِعَانَةُ لِمَنْ اسْتَعَاثَ بِكَ مَوْجُودَةٌ وَ الْإِعَانَةُ
لِمَنْ اسْتَعَانَ بِكَ مَبْدُولَةٌ وَ عِدَاتِكَ لِعِبَادِكَ مُنْجِرَةٌ
وَ زَلَلٌ مَنِ اسْتَفَالَكَ مُقَالَةٌ وَ أَعْمَالُ الْعَامِلِينَ لَدَيْكَ
مَحْفُوظَةٌ وَ أَرْزَاقُكَ إِلَى الْخَلَائِقِ مِنْ لَدُنْكَ نَازِلَةٌ وَ
عَوَائِدُ الْمَزِيدِ إِلَيْهِمْ وَاصِلَةٌ وَ ذُنُوبُ الْمُسْتَغْفِرِينَ
مَغْفُورَةٌ وَ حَوَائِجُ خَلْقِكَ عِنْدَكَ مَقْضِيَةٌ وَ جَوَائِزُ
السَّائِلِينَ عِنْدَكَ مُوفَّرَةٌ وَ عَوَائِدُ الْمَزِيدِ مُتَوَاتِرَةٌ وَ
مَوَائِدُ الْمَسْتَطْعِمِينَ مُعَدَّةٌ وَ مَنَاهِلُ الظَّمَاءِ مُتْرَعَةٌ.

اللَّهُمَّ فَاسْتَجِبْ دُعَائِي وَ اقْبَلْ ثَنَائِي وَ اجْمَعْ بَيْنِي وَ
بَيْنَ أَوْلِيَائِي بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَ عَلِيٍّ وَ فَاطِمَةَ وَ الْحَسَنِ وَ
الْحُسَيْنِ إِنَّكَ وَلِيُّ نَعْمَائِي وَ مُنْتَهَى مُنَايَ وَ غَايَةُ
رَجَائِي فِي مُنْقَلَبِي وَ مَثْوَايَ.

و در کامل الزیارة این اضافات نیز مستور است؛

أَنْتَ إِلَهِي وَ سَيِّدِي وَ مَوْلَايَ إِغْفِرْ لِأَوْلِيَانِنَا وَ كُفِّ
عَنَّا أَعْدَائِنَا وَ اشْغَلْهُمْ عَنَّا وَ أَظْهِرْ كَلِمَةَ الْحَقِّ
وَ اجْعَلْهَا الْعُلْيَا وَ ادْحِضْ كَلِمَةَ الْبَاطِلِ وَ اجْعَلْهَا
السُّفْلَى إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ.

وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ أَوَّلًا وَ آخِرًا وَ ظَاهِرًا وَ بَاطِنًا وَ السَّلَامُ
عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الطَّيِّبِينَ الطَّاهِرِينَ وَ اللَّعْنُ
الدَّائِمُ عَلَى أَعْدَائِهِمْ أَجْمَعِينَ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ.